

ΜΑΓΙΑ ΑΓΓΕΛΟΥ

ΞΕΡΩ ΓΙΑΤΙ ΚΕΛΗΔΑΕΙ
ΤΟ ΠΟΥΛΙ ΣΤΟ ΚΛΟΥΒΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ιωάννα Καρατζαφέρη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονοι Κλασικοί – 41

Μάγια Αγγέλου, *Ξέρω γιατί κελαηδάει το πουλί στο κλουβί*

Maya Angelou, *I know why the caged bird sings*

Μετάφραση: Ιωάννα Καρατζαφέρη

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια - Διορθώσεις: Μάριος Παρθένης-Γαρδίκη

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ. μοντάζ: Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

Copyright© Maya Angelou, 1969, 1997

This translation published by arrangement with Random House,

a division of Penguin Random House LLC

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2018

Πρώτη έκδοση στην αγγλική γλώσσα από τις εκδόσεις Random House LLC.,

Νέα Υόρκη, 1969

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Αύγουστος 1993

Νέα έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Νοέμβριος 2019

Κ.Ε.Τ. Γ380 Κ.Ε.Π. 833/19 ISBN 978-960-16-8443-7

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΕΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Αυτό το βιβλίο
αφιερώνεται στον
ΓΙΟ ΜΟΥ, ΓΚΑΪ ΤΖΟΝΣΟΝ,
ΚΑΙ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΔΥΝΑΤΑ ΜΑΥΡΑ ΠΟΥΛΙΑ
ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΙΑΣ,
που αφηφούν θεούς και δαίμονες
και τραγουδούν τα τραγούδια τους*

Ο τίτλος *ΞΕΡΩ ΓΙΑΤΙ ΚΕΛΑΗΔΑΕΙ ΤΟ ΠΟΥΛΙ ΣΤΟ ΚΛΟΥΒΙ* είναι στίχος από το ποίημα *Sympathy* (1898) του Paul Laurence Dunbar.

«Τι με κοιτάς έτσι;
Δεν ήρθα για να μείνω...»

Δεν ήταν πως το είχα ξεχάσει. Απλώς δεν μπορούσα να το θυμηθώ. Άλλα πράγματα ήταν πιο σημαντικά.

«Τι με κοιτάς έτσι;
Δεν ήρθα για να μείνω...»

Το αν μπορούσα να θυμηθώ το υπόλοιπο ποίημα ή όχι ήταν επουσιώδες. Η αλήθεια του στίχου ήταν σαν ένα κουβαριασμένο μαντίλι που μούσκευε στις χούφτες μου, κι όσο πιο σύντομα την παραδέχονταν, τόσο πιο γρήγορα θ' άνοιγα τα χέρια μου και ο αέρας θα δρόσιζε τις παλάμες μου.

«Τι με κοιτάς έτσι;...»

Το παιδικό τμήμα της Επισκοπιανής Εκκλησίας Εγχρώμων Μεθοδιστών χαχάνιζε με τη γνωστή μου αφηρημάδα.

Φορούσα φόρεμα από ταφτά στο χρώμα της λεβάντας και κάθε φορά που ανέπνεα φουρφούριζε· και τώρα, που εισέπνεα αέρα κι εξέπνεα ντροπή, ακουγόταν σαν τα κρέπια πίσω στη νεκροφόρα.

Καθώς έβλεπα τη Μόμμα να βάζει βολάν στο στρίφωμα

και χαριτωμένα φιογκάκια στη μέση, ήξερα πως, μόλις θα το έβαζα, θα έμοιαζα σαν αστέρας του κινηματογράφου. (Ήταν μεταξωτό, κι αυτό με αποζημίωνε για το άσχημο χρώμα του.) Θα φαινόμουν σαν ένα από τα νόστιμα λευκά κοριτσάκια που ήταν τ' όνειρο όλων για το τι είναι σωστό στον κόσμο. Κρεμασμένο ανάλαφρα πάνω από τη μαύρη ραπτομηχανή Σίνγκερ, ήταν ένα θαύμα, κι όταν θα μ' έβλεπαν οι άνθρωποι να το φοράω, θα έτρεχαν προς το μέρος μου και θα έλεγαν: «Μάργκεριτ (μερικές φορές ήταν “αγαπητή Μάργκεριτ”), συγχώρεσέ μας, σε παρακαλούμε. Δεν ξέραμε ποια είσαι». Κι εγώ θ' απαντούσα μεγαλόφυχα: «Όχι, δεν μπορούσατε να ξέρετε. Φυσικά σας συγχωρώ».

Μόνο που το σκεφτόμουν ήταν αρκετό να με κάνει να περπατάω για μέρες με το πρόσωπο ραντισμένο με αγγελόσκονη. Αλλά ο πρωινός ήλιος του Πάσχα έδειξε ότι το φόρεμα ήταν μια απλή, άσχημη μεταποίηση κάποιου από τα αποφόρια μιας λευκής· ενός ρούχου που κάποτε ήταν μοβ. Ήταν επίσης γεροντίστικα μακρύ, αλλά δεν έκρυβε τις αδύνατες γάμπες μου, που είχαν αλειφτεί με βαζελίνη Μπλου Σιλ και είχαν πουδραριστεί με το κοκκινόχρωμα του Άρκανσο. Το ξεβαμμένο από τα χρόνια χρώμα έκανε το δέρμα μου να φαίνεται βρόμικο σαν λάσπη, και όλοι στην εκκλησία κοίταζαν τις αδύνατες γάμπες μου.

Θα εκπλήσσονταν άραγε, όταν κάποια μέρα θα ξυπνούσα από το μαύρο, άσχημο όνειρό μου και τα πραγματικά μου μαλλιά, μακριά και ξανθά, θα έπαιρναν τη θέση της κατσαρής αφάνας που η Μόμμα δε με άφηνε να ισιώσω; Τα γαλανά μου μάτια θα τους υπνώτιζαν, ύστερα απ' όλα αυτά τα πράγματα που έλεγαν, ότι «ο μπαμπάς μου θα πρέπει να ήταν Κινέζος», επειδή τα μάτια μου ήταν τόσο μικρά και σκιστά. Τότε θα καταλάβαιναν γιατί δεν είχα απο-

κθήσει την προφορά του Νότου ή δε μιλούσα τη συνηθισμένη αρχικό, και γιατί έπρεπε να μ' εξαναγκάσουν για να φάω χοιρινές ουρές και ρύγχη. Διότι, στην πραγματικότητα, ήμουν λευκή και διότι μια κακιά μητριά, που εύλογα ζήλευε την ομορφιά μου, με είχε μεταμορφώσει σε μια πανύψηλη μικρή Νέγρα με πυκνά μαύρα μαλλιά, πλατιά πόδια κι ένα άνοιγμα ανάμεσα στα δόντια, που μέσα του χωρούσε ένα μολύβι νούμερο δύο.

«Τι με κοιτάς...» Η γυναίκα του ιερέα έσκυψε αποπάνω μου· το μακρύ, κίτρινο πρόσωπό της ζητούσε χίλιες φορές συγνώμη. Ψιθύρισε: «Ήρθα μόνο να σου πω ότι είναι Πάσχα». Επανέλαβα κολλώντας στη σειρά τις λέξεις: «Ήρθα μονονασουπωοτιειναιΠάσχα», όσο πιο σιγά μπορούσα. Τα χάχανα κρέμονταν στον αέρα σαν μια μάζα από σύννεφα που περίμεναν να αδειάσουν πάνω μου όλη τη βροχή τους. Σήκωσα δυο δάχτυλα κοντά στο στήθος μου, που σήμαινε ότι ήθελα να πάω στην τουαλέτα, και ξεκίνησα νυχοπατώντας για το πίσω μέρος της εκκλησίας. Αμυδρά, κάπου πάνω από το κεφάλι μου, άκουσα τις κυρίες να λένε: «Κύριε, ευλόγησε το τέκνον» και «Δόξα σοι, Κύριε». Το κεφάλι μου ήταν ψηλά και τα μάτια μου ανοιχτά, αλλά δεν έβλεπα τίποτα. Στα μισά του διαδρόμου, το εκκλησίασμα ξέσπασε: «Ήσουν εκεί, όταν σταύρωσαν τον Κύριό μου;» και σκόνταψα σ' ένα πόδι που έβγαινε από τα στασίδια των παιδιών. Παραπάτησα και άρχισα να λέω κάτι, ή μάλλον να φωνάζω, αλλά ένας άγουρος λωτός, ή μπορεί να ήταν και λεμόνι, θρονιάστηκε ανάμεσα στα πόδια μου κι άρχισε να βγάζει τον χυμό του. Γεύτηκα την ξινίλα στη γλώσσα μου και την ένιωσα στο πίσω μέρος στο στόμα μου. Πριν φτάσω στην πόρτα, το τσούξιμο έκαιγε ως κάτω στις γάμπες μου και μέσα στις κυριακάτικες κάλτσες μου. Προσπάθη-

σα να κρατηθώ, να το τραβήξω πίσω, να το εμποδίσω, αλλά, όταν έφτασα στην έξοδο της εκκλησίας, κατάλαβα πως έπρεπε να το αφήσω· αλλιώς, ήταν πιθανό να ξαναγύριζε πίσω μέχρι το κεφάλι μου, και το κακόμοιρο το κεφάλι μου θα έσκαγε σαν καρπούζι που έπεσε κάτω, και όλο το μυαλό και το σάλιο και η γλώσσα και τα μάτια μου θα χύνονταν παντού. Έτσι, έτρεξα στην αυλή και ξαλάφρωσα. Έτρεχα, κατουρώντας και κλαίγοντας, όχι προς την τουαλέτα, αλλά προς το σπίτι μας. Θα έτρωγα ξύλο, ήταν σίγουρο, και τα παλιόπαιδα θα είχαν κάτι καινούριο για να με κοροϊδεύουν. Από τη μια μεριά, όμως, γελούσα για το ξαλάφρωμα, κι από την άλλη από μεγαλύτερη χαρά, όχι μόνο γιατί είχα απελευθερωθεί από την ανόητη εκκλησία, αλλά και γιατί ήξερα πια ότι δε θα πέθαινα από το κεφάλι μου, που πριν από λίγο κόντευε να σπάσει. Αν το μέγάλωμα είναι οδυνηρό για το Μαύρο κορίτσι του Νότου, η επίγνωση του παραγκωνισμού του είναι η σκουριά στο ξυράφι που απειλεί τον λαιμό.

Πρόκειται για μια περιττή προσβολή.

ΟΤΑΝ ΗΜΟΙΝ τριών χρονών και ο Μπέιλυ τεσσάρων, φτάσαμε στη μικρή, μουχλιασμένη κωμόπολη φορώντας στους καρπούς των χεριών μας ταμπελίτσες με οδηγίες «Για τον ενδιαφερόμενο» – ότι ήμασταν η Μάργκεριτ και ο Μπέιλυ Τζόνσον από το Λονγκ Μπιτς της Καλιφόρνιας και πηγαίναμε στο Σταμπς του Άρκανσο, στην Κα Άννι Χέντερσον.

Οι γονείς μας είχαν αποφασίσει να βάλουν τέλος στον ολέθριο γάμο τους, και ο πατέρας μάς φόρτωσε για να μας στείλει στη μητέρα του. Είχαν αναθέσει τη φροντίδα μας σ' έναν εισπράκτορα –κατέβηκε από το τρένο την άλλη μέρα στην Αριζόνα– και είχαν καρφισώσει τα εισιτήριά μας στην απομέσα τσέπη στο παλτό του αδερφού μου.

Δε θυμάμαι πολύ το ταξίδι, αλλά, όταν φτάσαμε στο διαχωρισμένο νότιο τμήμα της διαδρομής, τα πράγματα φάνηκαν να καλυτερεύουν. Οι Νέγροι επιβάτες, που ταξίδευαν πάντα κουβαλώντας το κολατσιό τους, λυπόνταν «τα κακόμοιρα παιδάκια χωρίς τη μαμά τους» και μας μπουκωναν με μεζέδες από κρύο τηγανητό κοτόπουλο και πατατοσαλάτα.

Ύστερα από χρόνια ανακάλυψα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν οργωθεί χιλιάδες φορές από τρομαγμένα μαύ-

ρα παιδιά που ταξίδευαν μόνα τους να βρουν τους νεόπλουτους γονείς τους στις πόλεις του Βορρά, ή που γύριζαν πίσω στις γιαγιάδες τους, στις επαρχίες του Νότου, όταν ο αστικός Βορράς αθετούσε τις οικονομικές του υποσχέσεις.

Η επαρχία αντέδρασε σ' εμάς όπως οι κάτοικοί της είχαν αντιδράσει σε όλα τα καινούρια πράγματα πριν τον ερχομό μας. Για λίγο, μας αντιμετώπισε χωρίς περιέργεια αλλά με επιφύλαξη, κι αφού είδε πως είμαστε ακίνδυνοι (και παιδιά), μας περιέβαλε σαν μια πραγματική μητέρα που αγκαλιάζει το παιδί μιας ξένης: ζεστά, αλλά όχι με μεγάλη οικειότητα.

Μένουμε με τη γιαγιά μας και τον θείο μας στο πίσω μέρος του Καταστήματος (το πρόφεραν πάντα με κεφαλαίο Κ), που εκείνη το είχε κάπου είκοσι πέντε χρόνια.

Στις αρχές του αιώνα, η Μόμμα (σύντομα σταματήσαμε να τη φωνάζουμε «γιαγιά») πουλούσε μεσημεριανό φαγητό στους εργάτες του ξυλουργείου (στο ανατολικό Σταμπς) και σ' εκείνους που έσπερναν στη βαμβακοφυτεία (στο δυτικό Σταμπς). Οι τραγανές κρεατόπιτες της και η δροσερή λεμονάδα, μαζί με τη θαυμαστή της ικανότητα να βρίσκεται ταυτόχρονα σε δυο μέρη, εξασφάλιζαν την επιτυχία της επιχείρησής της. Έχοντας στην αρχή έναν κινητό πάγκο, έστησε στη συνέχεια μια καντίνα ανάμεσα στα δύο μέρη εμπορικού ενδιαφέροντος κι εξυπηρετούσε τις ανάγκες των εργατών για αρκετά χρόνια. Μετά έχτισε το Κατάστημα στην καρδιά της νέγρικης περιοχής. Με τα χρόνια το Κατάστημα έγινε το κέντρο όλων των δραστηριοτήτων της μικρής κωμόπολης. Τα Σάββατα, οι κουρείς κάθιζαν τους πελάτες τους στον ίσκιο της βεράντας του και οι τροβαδούροι, στις ακατάπαυστες περιπλανήσεις τους στον Νότο, έγεραν στους πάγκους του και τραγουδούσαν τα λυπητε-

ρά τραγούδια τους για τον ποταμό Μπράζος, ενώ έπαιζαν φυσαρμόνικες και αυτοσχέδιες κιθάρες.

Το επίσημο όνομα του Καταστήματος ήταν «Ουίλλιαμ Τζόνσον Γενικό Εμπόριο». Οι πελάτες μπορούσαν να βρουν βασικά είδη διατροφής, όλα τα χρώματα κλωστές, φύραμα για τα γουρουνια, καλαμπόκι για τις κόττες, πετρέλαιο για τις λάμπες, γλόμπους για τα πλουσιόσπιτα, κορδόνια παπουτσιών, καλλυντικά για τα μαλλιά, μπαλόνια και σπόρους λουλουδιών. Οτιδήποτε δεν έβρισκε κανείς εκεί, μπορούσε να το παραγγείλει.

Μέχρι να εξοικειωθούμε, έτσι ώστε ν' ανήκουμε στο Κατάστημα κι αυτό σ' εμάς, ήταν σαν να μας είχαν κλειδώσει στο «Σπίτι των θαυμάτων» σ' ένα λούνα παρκ του οποίου ο φύλακας είχε φύγει για να μην ξαναγυρίσει πια.

Κάθε χρόνο έβλεπα τα χωράφια πέρα από το Κατάστημα να γίνονται πράσινα σαν την κάμπια, και μετά σιγά σιγά να παίρνουν το άσπρο χρώμα του πάγου. Ήξερα ακριβώς σε πόσο καιρό θα έρχονταν τα μεγάλα καμιόνια μπροστά στην αυλή και θα φόρτωναν με το χάραμα της ημέρας τους εργάτες που θα μάζευαν το μπαμπάκι, για να τους πάνε στα απομεινάρια της σκλαβιάς, στις βαμβακοφυτείες.

Κατά την εποχή της συγκομιδής η γιαγιά μου σηκωνόταν από το κρεβάτι στις τέσσερις το πρωί (ποτέ δε χρησιμοποίησε ξυπνητήρι), έπεφτε στα γόνατα και τραγουδούσε με νυσταγμένη φωνή: «Πάτερ ημών, σ' ευχαριστώ για την Καινούρια Μέρα που βλέπω. Σ' ευχαριστώ που δεν άφησες το κρεβάτι που κοιμήθηκα χτες τη νύχτα να γίνει το νεκροκρέβατό μου κι η κουβέρτα μου να γίνει σάβανο. Οδήγησε τα βήματά μου και στους ίσιους και στους στενούς δρόμους και βοήθησέ με να βάλω χαλινάρι στη γλώσ-

σα μου. Ευλόγησε αυτό το σπίτι και όσους είναι μέσα. Σ' ευχαριστώ, στ' όνομα του Υιού σου, Ιησού Χριστού, αμήν».

Πριν καλά καλά σηκωθεί, μας φώναζε και μας έδινε εντολές· έχωνε τα χοντρά της πόδια σε χειροποίητες παντόφλες και διέσχιζε το γυμνό, πλυμένο με αλισίβα ξύλινο πάτωμα, για ν' ανάψει τη λάμπα πετρελαίου.

Το φως της λάμπας στο Κατάστημα έδινε μια ψεύτικη αίσθηση στον κόσμο μας, που μ' έκανε να θέλω να φιθυρίζω και να περπατώ στις μύτες των ποδιών μου. Οι μυρωδιές των κρεμμυδιών και των πορτοκαλιών και του πετρελαίου ανακατεύονταν όλη τη νύχτα ανενόχλητες, μέχρι τη στιγμή που έβγαινε η αμπάρα από την πόρτα και ο πρωινός αέρας έμπαινε μέσα μαζί με τα κορμιά των ανθρώπων που είχαν περπατήσει μίλια για να φτάσουν στο σημείο απ' όπου θα τους παραλάμβαναν τα καμιόνια.

— Αδερφή, δυο κονσέρβες σαρδέλες.

— Σήμερα θα δουλεύω τόσο γρήγορα, θα σε κάνω γω να φαίνεσαι ακούνητη.

— Δώ' μου μια φέτα τυρί και τίποτα φρυγανιές.

— Δώ' μου μόνο μερικά μπισκότα φιστίκι.

Αυτό θα το ζητούσε μάλλον κάποιος από τους εργάτες που είχε μαζί του το μεσημεριανό του. Η λιγδερή χαρτοσακούλα θα έμπαινε στην κωλότσεπη της φόρμας του. Θα έτρωγε το γλυκό σαν δεκατιανό, πριν από την ώρα της μεσημεριανής ανάπαυσης των εργατών.

Εκείνα τα τρυφερά πρωινά το Κατάστημα γέμιζε από γέλια, αστεία, παινέματα και φαντασίες. Κάποιος θα μάζευε εκατό κιλά μπαμπάκι κι ένας άλλος εκατόν πενήντα. Ακόμα και τα παιδιά υπόσχονταν να φέρουν στο σπίτι «τέσσερις ή έξι αγχαλιές».

Ο εργάτης που είχε σπάσει το ρεκόρ την προηγούμενη

μέρα ήταν ο ήρωας της αυγής. Αν προφήτευε ότι το μπαμπάκι στο σημερινό χωράφι θα ήταν αραιό και θα κολλούσε στα χέρια σαν κόλλα, όλοι οι ακροατές γρούλιζαν συμφωνώντας από καρδιάς.

Ο ήχος των άδειων τσουβαλιών του μπαμπακιού, που σέρνονταν στο πάτωμα, και τα μουρμουρητά των αγουροξυπνημένων κομματιάζονταν από το κροτάλισμα της ταμειακής μηχανής, καθώς χτυπούσαμε τις αγορές της πεντάρας.

Αν οι πρωινόι θόρυβοι και οι μυρωδιές είχαν μια υπερφυσική απόχρωση, το δειλινό είχε όλα τα χαρακτηριστικά της κανονικής ζωής του Άρκανσο. Στο φως του ήλιου που ξεψυχούσε, μάλλον οι άνθρωποι σέρνονταν παρά τα τσουβάλια.

Όταν τους έφερναν πίσω στο Κατάστημα, οι εργάτες πηδούσαν από τις καρότσες των καμιονιών και διπλώνονταν απογοητευμένοι μέχρι τη γη. Όσο μπαμπάκι κι αν είχαν μαζέψει, δεν ήταν αρκετό. Το μεροκάματό τους δε θα ξεπλήρωνε ούτε τα χρέη τους στη γιαγιά μου· για να μην πούμε για τον εξωφρενικό λογαριασμό που τους περίμενε στην καντίνα των λευκών κάτω στην πόλη.

Οι ήχοι του καινούριου πρωινού είχαν αντικατασταθεί από γκρίνια για τα παλιόσπιτα που ακριβοπλήρωναν, για τις ζυγαριές που τους έκλεβαν, για τα φίδια, για το λιγοστό μπαμπάκι και για τους χωματόδρομους. Στα κατοπινά χρόνια αντιμετώπιζα με τέτοια άμετρη οργή τη στερεότυπη εικόνα των χαρούμενων βαμβακοσυλλεκτών που τραγουδούσαν, που μου έλεγαν ακόμα και οι δικόι μου Μαύροι ότι η παράνοιά μου ήταν ενοχλητική. Αλλά είχα δει να τους κόβονται τα δάχτυλα από τα μικρά, σκληρά κοτσάνια του μπαμπακιού και είχα αντικρίσει με τα ίδια μου τα μάτια τις πλάτες και τους ώμους και τα μπράτσα και τις γάμπες που αρνούνταν πια να κάνουν οποιαδήποτε προσπάθεια.

Μερικοί εργάτες άφηναν τα τσουβάλια τους στο Κατάστημα, για να τα πάρουν το επόμενο πρωί, ενώ μερικοί άλλοι τα έπαιρναν σίπιτι για να τα μπαλώσουν. Τους φανταζόμουν να ράβουν το σκληρό ύφασμα κάτω από το φως μιας λάμπας, με δάχτυλα που δε λύγιζαν από τη δουλειά της ημέρας. Σε λίγες ώρες θα ξαναγύριζαν στο Κατάστημα της Αδερφής Χέντερσον, για να πάρουν τις προμήθειές τους και να φορτωθούν πάλι στα καμιόνια. Τότε, θ' αντιμετώπιζαν ακόμα μια ημέρα στην προσπάθεια να κερδίσουν αρκετά για τον υπόλοιπο χρόνο, ξέροντας καλά ότι θα τέλειωναν την εποχή όπως την άρχισαν: χωρίς τα λεφτά ή την πίστωση που ήταν απαραίτητα για να συντηρήσουν την οικογένεια για τρεις μήνες. Τον καιρό της συγκομιδής του μπαμπακιού, τα δειλινά αποκάλυπταν τη σκληρότητα της Μαύρης ζωής του Νότου, που νωρίς τα πρωινά μαλάκωνε από τη μέθη της ευλογημένης φύσης, από τη λησμονιά κι από το απαλό φως της λάμπας.

ΟΤΑΝ Ο ΜΠΕΪΛΥ ήταν έξι χρονών κι εγώ έναν χρόνο μικρότερη, λέγαμε την προπαίδεια με την ταχύτητα με την οποία είδα αργότερα τα Κινεζάκια να χρησιμοποιούν τα αριθμητήριά τους στο Σαν Φρανσίσκο. Η σόμπα μας, γκριζα το καλοκαίρι, κοκκίνιζε τον χειμώνα και γινόταν μια σοβαρή πειθαρχική απειλή, αν ήμασταν τόσο ανόητοι ώστε να επιμένουμε να κάνουμε λάθη.

Ο θείος Γουίλλι συνήθιζε να κάθεται σαν ένα γιγαντιαίο μαύρο Z (ήταν ανάπηρος από παιδί), και μας άκουγε να μιλάμε για τις επιδόσεις μας στο σχολείο της περιοχής Λαφαγιέτ. Το πρόσωπό του τραβιόταν προς τα κάτω αριστερά, σαν να είχε δεθεί στα κάτω του δόντια καμιά τροχαλία, και το αριστερό του χέρι ήταν μόλις λίγο πιο μεγάλο από του Μπέιλυ· αλλά με το δεύτερο λάθος ή με τον τρίτο δισταγμό το υπερμέγεθες δεξί του χέρι μπορούσε να πιάσει τον έναν από τους δυο μας από το πίσω μέρος του γιακά και την ίδια στιγμή να σπρώξει τον ένοχο προς την κόκκινη σόμπα, που παλλόταν σαν διαβολεμένος πονόδοντος. Ποτέ δεν καήκαμε, αν και μια φορά παρά λίγο να συμβεί κι αυτό, επειδή είχα τρομάξει τόσο, που προσπάθησα να πηδήξω πάνω στη σόμπα, για να πάψει πια να αποτελεί μια απειλή. Όπως τα πε-

ρισσότερα παιδιά, σκέφτηκα πως, αν αντιμετώπιζα τον χειρότερο κίνδυνο οικειοθελώς και θριαμβευα, θα τον είχα νικήσει για πάντα. Αλλά στη δική μου περίπτωση, σε αυτή την προσπάθεια αυτοθυσίας, νικήθηκα. Ο θεός Γουίλλι με κρατούσε σφιχτά από το φόρεμα και το μόνο που κατάφερα ήταν να φτάσω τόσο κοντά, ώστε να μυρίσω την καθαρή, ξερή μυρωδιά του καυτού σίδερου. Μάθαμε την προπαίδεια χωρίς να καταλαβαίνουμε τη μεγάλη της σημασία, απλά επειδή είχαμε την ικανότητα και δεν μπορούσαμε να κάνουμε αλλιώς.

Η τραγωδία της αναπηρίας φαίνεται τόσο άδικη στα παιδιά, που μπροστά της νιώθουν αμηχανία. Έχοντας βγει πρόσφατα από το καλούπι της φύσης, νιώθουν ότι μόλις που ξέφυγαν και δεν έγιναν κι αυτά θύματα κάποιου από τ' αστεία της. Ανακουφισμένα που τη γλίτωσαν τόσο φτηνά, εκφράζουν τα συναισθήματά τους με ανυπομονησία και επικριτικότητα για τους άτυχους ανάπηρους.

Η Μόμμα μιλούσε για τον παλιό καιρό χωρίς τελειωμό και χωρίς να δείχνει κανένα συναίσθημα· πώς είχε πέσει ο θεός Γουίλλι, όταν ήταν τριών χρονών, από τα χέρια μιας γυναίκας που τον φρόντιζε. Δε φαινόταν να κρατάει καμία ούτε σ' αυτήν ούτε στον δίκαιο Θεό της, που είχε επιτρέψει να γίνει το ατύχημα. Ένιωθε απαραίτητο να εξηγεί ξανά και ξανά σ' αυτούς που είχαν μάθει απέξω την ιστορία ότι ο γιος της δεν είχε «γεννηθεί έτσι».

Στην κοινωνία μας, όπου δυνατοί και γεροί Μαύροι με δυο πόδια και δυο χέρια μόλις και τα κατάφερναν, ο θεός Γουίλλι, με τα κολλαρισμένα του πουκάμισα, τα γυαλισμένα παπούτσια και τα ράφια τα γεμάτα τρόφιμα, ήταν ο αποδιοπομπαίος τράγος και το αντικείμενο των καλαμπουριών για τους άνεργους και τους κακοπληρωμένους. Η μοίρα όχι μόνο τον έκανε ανάπηρο, αλλά του έβαλε κι ένα δι-

πλό εμπόδιο στον δρόμο του: ήταν επίσης περήφανος κι ευαίσθητος. Έτσι, δεν προσποιούνταν ότι δεν ήταν ανάπηρος, ούτε κοροΐδευε τον εαυτό του ότι η αναπηρία του δεν αηδίαζε τους άλλους.

Μόνο μια φορά σε όλα τα χρόνια που προσπαθούσα να μην τον κοιτάζω τον είδα να προσποιείται στον εαυτό του και στους άλλους ότι δεν ήταν ανάπηρος.

Μια μέρα, καθώς γύριζα από το σχολείο, είδα ένα σκούρο αυτοκίνητο μπροστά στην αυλή μας. Έτρεξα μέσα, όπου είδα έναν ξένο άντρα και μια γυναίκα (ο θείος Γουίλλι είπε μετά ότι ήταν δάσκαλοι από το Λιττλ Ροκ), που έπιναν αναψυκτικά Δρ Πέππερ μες στη δροσιά του Καταστήματος. Γύρω μου ένιωσα πως κάτι ήταν στραβό, σαν να κουδούνιζε ένα ξυπνητήρι που δεν το είχαν βάλει να χτυπήσει.

Ήξερα πως αυτό δεν οφειλόταν στους ξένους. Όχι τακτικά, αλλά αρκετά συχνά, ταξιδιώτες έβγαιναν από τον κεντρικό δρόμο, για ν' αγοράσουν καπνό και αναψυκτικά από το μόνο νέγρικο κατάστημα στο Σταμπς. Όταν κοίταξα τον θείο Γουίλλι, κατάλαβα τι ήταν αυτό που είχα αόριστα συλλάβει: Στεκόταν όρθιος πίσω από τον πάγκο, χωρίς να σκύβει ή να στηρίζεται στο μικρό ράφι που είχαν φτιάξει ειδικά γι' αυτόν. Όρθιος. Τα μάτια του με κάρφωσαν μ' ένα μείγμα απειλών και παρακλήσεων.

Χαιρέτησα καθώς έπρεπε τους ξένους κι έφαξα με τα μάτια για το μπαστούνι του. Δε φαινόταν πουθενά. Κι αυτός είπε:

— Ε... αυτή... αυτή... αυτή... ε, είναι η ανιψιά μου. Η... ε... ήρθε τώρα από το σχολείο... Ξέρετε... πώς, ε, τα παιδιά είναι... αυ-αυ-αυτές τις μέρες... Όλη τη με-μέρα παίζουν στο σχολείο και βια-βιάζονται να γυρίσουν σπίτι, για να παι-παίξουν κι άλλο.

Οι άνθρωποι χαμογέλασαν, πολύ φιλικά, κι αυτός πρόσθεσε:

— Πήγαινε έξω και π-παίξε, Αδερφή.

Η κυρία γέλασε σε μαλακούς τόνους του Άρκανσο και είπε:

— Ε, καταλαβαίνεις, κύριε Τζόνσον... Όπως λένε, μια φορά είσαι παιδί. Εσύ έχεις δικά σου παιδιά;

Ο θείος Γουίλλι με κοίταξε με μια ανυπομονησία που δεν είχα δει στο πρόσωπό του ούτε όταν έκανε τριάντα λεπτά να περάσει τα κορδόνια στα μποτίνια του.

— Σ-σου είπα, νομίζω,... να βγεις... έξω να παίζεις.

Προτού βγω, τον είδα που έσκυβε πάνω από τα ράφια των τσιγάρων.

— Όχι, μαντάμ... Ούτε παι-διά ούτε γυναίκα – έκανε να γελάσει. Έχω τη μη-μη-μητέρα μου και τα δ-δυο παιδιά του αδερφού μου που φρο-φροντίζω.

Δε μ' ένοιαζε που μας χρησιμοποιούσε για να κάνει καλή εντύπωση. Στην πραγματικότητα, θα το έπαιζα κόρη του, αν ήθελε. Όχι μόνο δεν ένιωθα πως είχα καμιά υποχρέωση απέναντι στον πατέρα μου, αλλά λογάριαζα πως, αν ήμουν παιδί του θείου Γουίλλι, θα είχα περάσει καλύτερα.

Το ζευγάρι έφυγε ύστερα από μερικά λεπτά και από το πίσω μέρος του σπιτιού είδα το κόκκινο αυτοκίνητο να τρομάζει τις κότες, να σηκώνει ένα σύννεφο σκόνης και να χάνεται προς τη Μανόλια.

Ο θείος Γουίλλι έβγαινε από τον μακρύ σκιερό διάδρομο ανάμεσα στα ράφια και στον πάγκο, στηριζόμενος μια στο ένα χέρι και μια στο άλλο, σαν άνθρωπος που βγαίνει από ένα όνειρο. Στάθηκα αμίλητη και τον κοίταξα να συστρέφεται από τη μια μεριά, να χτυπιέται από την άλλη, μέχρι που έφτασε στο ντεπόζιτο πετρελαίου. Ακούμπησε

το χέρι του στο σκοτεινό κοίλωμα, πήρε στη γερή του χούφτα τη μαγκούρα κι έριξε το βάρος του στο ξύλινο στήριγμα. Πίστευε ότι τα είχε καταφέρει.

Ποτέ δε θα μάθω γιατί ήταν σπουδαίο γι' αυτόν να πάρει το ζευγάρι (αργότερα είπε ότι ποτέ πριν δεν τους είχε ξαναδεί) μαζί του πίσω στο Λιττλ Ροκ την εικόνα ενός αρτιμελή κυρίου Τζόνσον.

Θα πρέπει να είχε βαρεθεί να είναι ανάπηρος, όπως οι φυλακισμένοι κουράζονται από της φυλακής τα σίδερα και οι ένοχοι από την καταδίκη. Τα ψηλά μπουτίνια και η μαγκούρα, οι ανεξέλεγκτοι μύες του και η χοντρή του γλώσσα και τα βλέμματα που αναγκαζόταν να υπομένει, βλέμματα γεμάτα είτε από περιφρόνηση είτε από οίκτο, απλώς τον είχαν κουράσει, και για ένα απόγευμα, ένα μέρος ενός απογεύματος, είχε θελήσει να τα ξεφύγει από αυτά.

Εκείνη τη στιγμή κατάλαβα, κι ένιωσα πιο κοντά του από οποτεδήποτε πριν ή μετά.

Εκείνα τα χρόνια στο Σταμπς, γνώρισα κι ερωτεύτηκα τον Σαίξπηρ. Ήταν η πρώτη μου λευκή αγάπη. Παρόλο που μου άρεσαν ο Κίπλινγκ, ο Πόε, ο Μπάτλερ, ο Θάκερεϋ και ο Χένλεϋ και τους σεβόμουν, διατήρησα το νεανικό μου και πιστό πάθος για τον Πολ Λόρενς Ντάμπαρ, τον Λάνγκστον Χιουζ, τον Τζέιμς Γουέλντον Τζόνσον και για του Ντυ Μπούα τη Λιτανεία στην Ατλάντα. Αλλά ο Σαίξπηρ είπε: «Όταν η τύχη δε μου παραστέκεται, τότε ούτε και οι άνθρωποι». Ήταν μια κατάσταση την οποία εγώ η ίδια ένιωθα πολύ οικεία. Καθησύχαζα τον εαυτό μου για το ότι ήταν λευκός, λέγοντας ότι στο κάτω κάτω είχε πεθάνει τόσον καιρό πριν, που κανένας δε θα νοιαζόταν γι' αυτό.

Ο Μπέιλυ κι εγώ αποφασίσαμε ν' αποστηθίσουμε μια

σκηνή από τον Έμπορο της Βενετίας, αλλά καταλάβαμε πως η Μόμμα θα μας ρωτούσε για τον συγγραφέα κι εμείς θα έπρεπε να της πούμε ότι ο Σαίξπηρ ήταν λευκός: από κείνη τη στιγμή θα της ήταν ολότελα αδιάφορο αν ήταν ζωντανός ή πεθαμένος. Έτσι, αντί γι' αυτό, διαλέξαμε το βιβλίο του Τζέιμς Γουέλντον Τζόνσον *Η Δημιουργία*.